

Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця

National O.O. Bohomolets Medical University

Кафедра радіології та радіаційної медицини

У 1908 р. у факультетській терапевтичній клініці Університету Святого Володимира встановили перший у Києві рентгенівський апарат виробництва німецької фірми «Зуєтепз». Знаменитий професор терапевт В.П. Образцов, розуміючи значення рентгенівського методу в клініці внутрішніх хвороб, вже тоді висував питання про створення курсу рентгенології при кафедрі факультетської терапії. Всього ж в Україні до 1917 р. функціонувало лише кілька десятків рентгенівських установок. Як правило, ними користувалися лікарі приватної практики, а студентам демонстрували рентгенограми без пояснення методики їх отримання.

У 1920 р. керівництво рентгенологічною службою було покладено на рентгенівський відділ при Наркоматі охорони здоров'я УРСР та відповідну секцію при Київському губернському відділі охорони здоров'я. Саме в цей час на кафедрах створювали рентгенівські діагностичні кабінети, а в гінекологічній клініці почали проводити рентгенотерапію злоякісних пухлин.

У 1927 р. на базі факультетської терапевтичної клініки, якою керував академік АН УРСР Ф.Г. Яновський, була створена перша кафедра рентгенології. Почалася планомірна та систематизована підготовка лікарів та студентів.

У роки Великої Вітчизняної війни керівництво кафедрою рентгенології в інституті, евакуйованому до Челябінська, було доручено доценту Л.М. Гершонової. У 1944 р. після повернення інституту до Києва кафедру очолив доцент Микола Федорович Заркевич (1896–1985). Він навчався у Військово-медичній академії та на медичному факультеті Ростовського університету, з 1927 р. очолював

рентгенологічне відділення Київського військового шпиталю, а в роки війни працював у тиловому районі 3-го Українського фронту.

Лекційний курс читали в аудиторіях теперішньої центральної міської клінічної лікарні, практичні заняття проводили в клініках лікарні або в окружному військовому шпиталі. На жаль, невдовзі кафедра рентгенології була перетворена на доцентський курс при кафедрі пропедевтики внутрішніх хвороб. З появою і початком широкого використання штучних радіоактивних ізотопів з діагностичною та лікувальною метою у 1954 р. була створена радіологічна лабораторія.

У 1955 р. кафедра була відтворена і одержала назву кафедри рентгенології та медичної радіології. До 1963 р. нею керував доцент М.Ф. Заркевич. Микола Федорович був полковником медичної служби, нагороджений двома орденами Леніна, орденом Червоного Прапора та численними медалями. Основною темою наукових досліджень у ті роки було освоєння та удосконалення методики флюорографії. М.Ф. Заркевич — один з фундаторів та організаторів вітчизняної рентгенорадіології вивчав питання рентгенодіагностики кісткової системи, легень, органів травлення. Першим в Україні він провів сканування щитоподібної залози та печінки.

Микола Федорович був головним радіологом УРСР (1956–1963 рр.), головою Київського товариства рентгенологів, заступником голови Українського наукового медичного товариства рентгенологів і радіологів. У 1963–1973 рр. він очолював радіологічне відділення Київського науково-дослідного інституту експериментальної і клінічної онкології. М.Ф. Зар-

Микола Федорович Заркевич

кевич був керівником кандидатських дисертацій у таких відомих вчених, як В.І. Мілько, В.М. Славнов, А.П. Лазар, Д.С. Мечев та ін.

У 1958 р. співробітники кафедри М.Ф. Заркевич, В.І. Мілько, Л.Б. Пінчук, М.М. Попова та Л.М. Тріумфова видали перший «Посібник з медичної радіології» для студентів медичних вузів.

У 1964–1966 рр. кафедру очолював доктор медичних наук професор Анатолій Іванович Позмогов (1921–2004), який водночас був проректором з наукової роботи Київського медичного інституту (1963–1966). У 1943 р. він закінчив Ташкентський медичний інститут і відразу ж був призваний до лав Червоної Армії. У 1945 р. після демобілізації А.І. Позмогов працював у Наркоматі держконтролю УРСР, звідки через два роки перейшов до Київського НДІ експериментальної та клінічної онкології, де був спочатку молодшим, потім старшим науковим співробітником, а з 1958 р. — керівником рентгенодіагностичного відділу. В 1952 р. Анатолій Іванович захистив кандидатську, а в 1962 р. — докторську дисертацію. За рік його було обрано завідувачем кафедри Київського медичного інституту та призначено проректором з наукової роботи. У 1966 р. А.І. Позмогова було запрошено до Київського НДІ експериментальної та клінічної онкології, де він очолив рент-

Анатолій Іванович Позмогов

генологічний відділ, а наступного року став заступником директора з наукової роботи. У 1971–1987 рр. Анатолій Іванович був директором Київського НДІ рентгенодіагностики та онкології і водночас керівником відділу променевої діагностики. З 1987 р. і до кінця життя він працював науковим консультантом інституту. Наукові інтереси А.І. Позмогова спрямовувались на рентгенодіагностику захворювань органів дихання. Ним запропоновано контрастну трахеобронхографію, одноментну медіастинальну флебографію та ангіопульмонографію.

А.І. Позмогов — автор близько 300 друкованих праць, зокрема 9 монографій, особисто підготував 20 докторів і кандидатів медичних наук. Анатолій Іванович був заступником голови Всесоюзного та головою правління Українських наукових товариств рентгенологів і радіологів, заступником голови Всесоюзного наукового товариства онкологів, депутатом Київської міської Ради, головним рентгенологом Міністерства охорони здоров'я УРСР. Його нагороджено орденами Червоної Зірки, Вітчизняної війни, Трудового Червоного Прапора та медалями, а також присвоєно почесне звання заслуженого діяча науки УРСР.

У 1966–1990 рр. колектив кафедри очолював відомий вчений і організатор підготовки медичних кадрів, учасник Великої Вітчизняної

Василь Іванович Мілько

війни, лауреат Державної премії УРСР в галузі науки і техніки (1986), заслужений працівник вищої школи УРСР, доктор медичних наук професор Василь Іванович Мілько (1921–1998), у 1966–1970 рр. — ректор Київського медичного інституту ім. О.О. Богомольця.

Випускник Київського медичного інституту 1953 р., він пройшов шлях від клінічного ординатора до завідувача кафедри і вважав себе учнем таких видатних вчених, як академіки Г.В. Фольборт, Л.А. Ільїн та В.В. Фролькіс. У 1970 р. В.І. Мілько захистив докторську дисертацію на тему: «Реакції організму і їх особливості при облученні інкорпорованим йодом-131 і фосфором-32». Основним напрямком його наукових досліджень була розробка основ радіобіологічної дії малих та надлетальних доз радіації на організм ссавців. Василь Іванович співпрацював з Київським НДІ фармакології та токсикології з проблем синтезу й фармакологічного вивчення нових протипухлинних препаратів, багато зробив для організації технічного оснащення кафедри та радіологічної лабораторії. Під його керівництвом докторські дисертації виконали А.П. Лазар, Т.В. Топчій, Р.П. Матюшко, О.В. Кириченко та ін.

Співробітниками кафедри були підготовлені й випущені такі видання: 1966 р. — «По-

Анатолій Пилипович Лазар

сібник з клінічної радіології» В.І. Мілька та Н.Ф. Назімок, 1968 р. — «Пособие по рентгендиагностике» В.І. Мілька, А.П. Лазаря, М.М. Попової та Л.М. Тріумфовой, 1978 та 1980 рр. — підручник «Медицинская радиология» В.І. Мілька, А.П. Лазаря та Н.Ф. Назімок, 1983 р. — підручник «Рентгенология» за редакцією В.І. Мілька, 1989 р. — «Учебное пособие по рентгеноанатомии» В.І. Мілька, І.І. Бобрика, Т.В. Топчій та ін. Василь Іванович Мілько — співавтор монографії «Коронарное кровообращение и экспериментальный инфаркт миокарда» (1962, разом з В.В. Фролькісом, К.І. Кульчицьким та У.А. Кузьмінською), за редакцією В.І. Мілька та Є.Г. Матвієнко у 1991 р. видано книгу «Радионуклидная диагностика (оценка эффективности лечения некоторых заболеваний)».

За бойові й трудові заслуги Василя Івановича було нагороджено орденами Леніна, Червоної Зірки, Вітчизняної війни II ступеня, Трудового Червоного Прапора, «Знак Пошани», медалями та Грамотою Верховної Ради Української РСР (1982).

У 1990–2006 рр. кафедру очолював доктор медичних наук професор Анатолій Пилипович Лазар (1933–2007). Водночас він був головним радіологом Міністерства охорони здоров'я України (1986–2005 рр.).

Випускник Київського медичного інституту А.П. Лазар у 1986 р. захистив докторську дисертацію «Радіонуклідна діагностика порушення функції нирок і водносолевого обміну при гломерулонефриті». Він вважав себе учнем М.Ф. Заркевича, В.І. Мілька, М.Н. Зайка та А.П. Пелешука. Був експертом Національної комісії з радіаційного захисту населення при Верховній Раді України.

Через необхідність вивчення несприятливих радіоекологічних, радіобіологічних, медичних, психологічних та соціальних наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС, що сталася 26 квітня 1986 р., в 1991 р. було створено курс радіаційної медицини, а кафедра дістала назву кафедри медичної радіології з курсами рентгенології та радіаційної медицини. Курси відповідно очолили професори Т.В. Топчій та Р.П. Матюшко.

Співробітники кафедри В.І. Мілько, А.П. Лазар, М.М. Ткаченко, Р.П. Матюшко, Н.І. Москаленко, А.М. Китаєв брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

У 1993–2006 рр. вийшло друком кілька підручників, створених працівниками кафедри: навчальні посібники «Радіаційна медицина» за редакцією А.П. Лазаря, «Основи радіаційної медицини» О.П. Овчаренко, А.П. Лазаря, Р.П. Матюшка та «Рентгенодіагностика» за редакцією В.І. Мілька (укладачі Т.В. Топчій, А.П. Лазар, О.А. Гончар, А.О. Бодров, М.М. Кондрацький, М.К. Майданник, Н.Л. Морозова, Н.М. Макомела), «Основи променевої діагностики» С.Ю. Кравчука та А.П. Лазаря, а також «Вибрані лекції з радіонуклідної діагностики та променевої терапії» за редакцією А.П. Лазаря для студентів вищих медичних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації.

З 2003 р. кафедра мала назву радіології з курсом радіаційної медицини, а з 2008 р. — радіології та радіаційної медицини.

Сьогодні в колективі професорами працюють доктори медичних наук Т.В. Топчій, Р.П. Матюшко, доцентами — кандидати медичних наук М.М. Кондрацький, Н.Л. Морозова, О.Л. Маньковська, Г.М. Поперека, В.Ю. Кундін, О.В. Миронова, О.О. Власенко, доктор медичних наук Н.М. Макомела (як

сумісник), асистенти — кандидати медичних наук А.О. Бодров, Т.В. Удатова, Г.О. Курило, а також В.М. Містряков, Г.О. Романенко, І.В. Лінник та Л.Ф. Герасименко.

З 1989 р. на базі кафедри діє міський науково-практичний центр радіонуклідної діагностики. Для навчання студентів, післядипломної спеціалізації лікарів-інтернів, підвищення кваліфікації викладачів вузів використовуються оснащені сучасною медичною, радіологічною та комп'ютерною технікою радіологічна лабораторія Національного медичного університету, відділення радіонуклідної діагностики клінічної лікарні № 14, рентгенодіагностичне відділення і відділення КТ та МРТ Київської центральної міської клінічної лікарні, відділення теледіагностичної гамма-терапії Інституту онкології АМН України, відділ радіоіндукованої загальної та ендокринної патології Інституту клінічної радіології Наукового центру радіаційної медицини АМН України, Київський обласний онкологічний диспансер.

У 2006 та 2007 рр. видано англійською мовою Методичні рекомендації лекційного курсу і практичних занять з променевої діагностики та променевої терапії для студентів 3-го курсу (автори М.М. Ткаченко, О.Л. Маньковська, Н.К. Волик, О.О. Власенко).

Співробітники кафедри плідно співпрацювали з такими знаними представниками фундаментальної та клінічної медицини, як Ф.Г. Яновський, В.М. Іванов, Г.В. Фольборт, О.Ю. Лур'є, О.О. Городецький, М.Н. Зайко, А.П. Ромоданов, В.В. Фролькіс, К.І. Кульчицький, А.Є. Рубашова, М.С. Пилипчук, Г.Й. Бурчинський, С.Д. Голігорський, Є.Г. Гончарук, М.Ф. Данилевський, М.М. Ковальов, Ю.М. Мохнюк, М.Ф. Скопиченко, І.Д. Танасієнко, М.П. Черенько, В.В. Шишкіна, Л.А. Ільїн, А.П. Пелешук, В.П. Ширококов, Л.А. Пиріг, Ф.П. Тринус, Л.Г. Розенфельд, І.С. Чекман, В.Г. Бебешко, М.І. Пилипенко, І.І. Бобрик, В.Г. Коляденко, Є.Т. Складенко, І.В. Шумада, В.М. Благодаров, П.М. Боднар, В.Ю. Кушнір, В.Г. Мішалов, І.І. Сахарчук, А.С. Свінцицький, О.А. Пятак, Т.П. Сиваченко, Г.Ю. Коваль, Д.С. Мечев, В.М. Соколов, Е.Д. Чеботарьова, Я.С. Бабій, О.І. Крадінов, В.Г. Черкасов,

Т.Д. Никула, І.В. Багдасарова, О.А. Гончар, В.Г. Лизогуб, Н.О. Горчакова, О.М. Коваленко, Л.О. Стеченко, І.М. Дикан, О.І. Солодьянникова, Д.Д. Іванов та інші.

На кафедрі виконували докторські дисертації академік НАН та АМН України О.Ф. Возіанов, член-кореспондент АМН СРСР П.М. Майструк, професори В.М. Славнов, В.Д. Чеботарьова, Б.М. Щепотін, Н.В. Танасічук-Гажієва (Донецький медичний університет ім. М. Горького) та інші.

У різний час тут працювали член-кореспондент АМН України професор О.В. Епштейн, доценти М.М. Попова, Л.М. Тріумфова, доктори медичних наук О.В. Кириченко, Н.К. Волик, асистенти Л.Б. Пінчук (нині — доктор медичних наук і професор), І.М. Стрельцов, Н.І. Дроздова, В.В. Луста, В.А. Покотило, Н.Ф. Назімок, М.К. Майданик, Н.І. Москаленко, В.В. Новопашенная, Л.В. Стрельцова, В.А. Романенко, Р.Р. Бойчук (нині доцент Буковинського медичного університету).

У 1986 р. професори В.І. Мілько та Р.П. Матюшко у складі авторів (професори анатом І.І. Бобрик, фармакологи І.С. Чекман, Н.О. Горчакова, В.А. Туманов та ін.) отримали Державну премію УРСР у галузі науки і техніки за дослідження впливу надлетальних доз різних видів іонізуювальних випромінень на організм ссавців.

Головний напрямок наукових досліджень кафедри — розробка та впровадження нових методів радіологічної діагностики захворювань нирок, серцево-судинної і гепатобіліарної систем, системи травлення, а також вивчення впливу низьких доз опромінення на організм людини і тварин.

Нині співробітники кафедри працюють над створенням базового підручника «Радіологія (променева діагностика та променева терапія)» за новою навчальною програмою відповідно до вимог Болонської системи освіти, виконують науково-дослідні роботи «Комплексна радіонуклідна оцінка морфофункціонального стану нирок та сечовидільних шляхів при міхурово-сечовидільному рефлюксі у дітей» та «Перфузійна сцинтиграфія міокарда у хво-

рих на хронічний обструктивний бронхіт з легенево-серцевою недостатністю».

Кафедра є опорною серед кафедр радіологічного профілю медичних вузів України, адже вона очолює навчально-методичну роботу в державі.

Протягом усіх 80 років свого існування кафедра радіології та радіаційної медицини Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця та її співробітники прагнули, щоб основні напрямки і пріоритети в галузі променевої діагностики, променевої терапії та радіаційної медицини були представлені в навчальному процесі, науковій і клінічній роботі та значною мірою — синхронізовані з тенденціями розвитку радіологічних досліджень у світі. У розробці проблем променевої діагностики і терапії вітчизняну радіологію та радіаційну медицину завжди відрізняло поєднання власних славетних традицій з досягненнями світової наукової, клінічної і діагностичної думки.

Професор М.М. Ткаченко